

Ljubite svoje neprijatelje

Dan Đaković

dan.djakovic@gmail.com

Iako Željka Mardešića nisam poznao, usuđujem se reći da ga je najkraće moguće opisati s dvije riječi – erudicija i mirotvorstvo. To je idealna kombinacija za svakog čovjeka, a osobito kršćanina. Zapovijed o ljubavi prema neprijatelju, kao jezgra mirotvorstva, najteža je ili najzahtjevnija od svih zapovijedi koje nalazimo u Bibliji i kršćanstvu, a vjerojatno i u svim drugim religijama i etičkim sustavima. Mardešić piše:

»Ona ide protiv naravi, života i opstanka, dok se zahtjev za pravdom opravdava barem nekom racionalnošću svijeta, prirodnim stanjem ili čak biološkom ravnotežom. Zbog toga se opraštanje može opravdati samo dubokom osobnom vjerom, a nikada ne očevidnošću. Rat protiv neprijatelja u moje ime može uvijek povesti i započeti narod, država, društvo, stranka, poglavar ili vlada, ali oprostiti neprijatelju mogu jedino ja i nitko drugi u moje ime. Čak ni Crkva ako sam joj član. To je isključivo osoban religiozni čin, slobodan i u savjesti obavljen, pristupačan Bogu i meni. Oproštenje dakle odgovara religioznom miru na osobnoj razini, a nagodba političkom miru na kolektivnoj razini.«¹

Za razliku od pitanja o bližnjemu, u evanđeljima ne nalazimo pitanje – tko je moj neprijatelj. Bilo bi svakako zanimljivo znati točan odgovor na njega. S obzirom na to da je u odgovoru na pitanje o bližnjemu bilo nešto neočekivano, lako je moguće da bi tako bilo i s odgovorom na pitanje o neprijatelju. Je li moj neprijatelj onaj koji mi samo želi zlo? Ili samo onaj koji mi zlo čini? Je li neprijatelj i onaj koji misli da mi želi dobro, ali mi u stvari čini zlo? Može li se zvati neprijateljem onaj koji ne zna što čini? Ili je to samo onaj koji točno zna da čini zlo? Može li se uopće željeti zlo kao takvo? Kako god bilo, zapovijedi znamo:

»Ljubite svoje neprijatelje, dobro činite svojim mrziteljima, blagoslivljajte one koji vas proklinju, molite za one koji vas zlostavljaju« (Lk 6, 27-28).

Suvišno je reći da se ovo čini ne samo teškim nego i neostvarivim, čak suludim. Previše je već i to da zlo moramo podnositi da se ne osvećujemo. Zašto bismo još morali i činiti dobro svojim mrziteljima? Znači li *ljubiti neprijatelja*

¹ Željko MARDEŠIĆ, *Lica i maske svetoga*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1997, 497.

samo oprostiti i ostaviti ga na miru ili baš aktivno mu činiti dobro? Znači li ljubav prema neprijatelju samo kontrolu vlastite agresivnosti koju prirodno osjećamo prema zlotvoru? Je li to potisnut i ugušen bijes ili mora biti drugačiji stav koji čak uključuje i pozitivne emocije i nešto iznutra oslobađajuće? Konačno, koja je razlika između ljubavi prema prijatelju i ljubavi prema neprijatelju?

Treba spomenuti da, onkraj naših eseja, propovijedi i rasprava, u stvarnosti postoje situacije i konkretni slučajevi koji su toliko užasni (mučni čak i za prepričavanje) da ljudi u njima jednostavno ne mogu oprostiti. Tu je molitva bolji odgovor od svakog razmišljanja. Usuđujem se reći da u tom slučaju čovjek koji ne može oprostiti, ne osvećujući se i strpljivo čekajući Božju pravdu, svoje stanje mora prihvatiti kao što se prihvaća neizlječiva bolest. Trebao bi barem sebi oprostiti tu nemogućnost opraštanja zlotvoru.

Zapovijed o ljubavi prema neprijateljima ostavio nam je *Dobri Čovjek iz Evandjelja* koji je molio za one koji su ga ubijali, a blaženima nazvao mirotvorce. Kao uvijek i posvuda malo je mirotvoraca bilo i u nas posljednjih desetljeća. Malom stadu mirotvoraca pripadao je i Željko Mardešić. Kada je riječ o njegovu izboru da bude dio tog malog stada »posve izgubljenog i prestrašenog u zvjerinjaku zemaljskih nepomirljivih nadmetanja i mirnodopskih ratovanja, on sam svjedoči da se često i s pravom pitao nije li možda negdje u svojem izboru grdno i sudbonosno pogriješio, zalutavši među nemoćne mjesečare i sanjare, a ne djelatne kršćane koji mijenjaju svijet«. ²

Kršćani koji vjeruju Bogu redovito su izloženi bolnijim kušnjama i većim napastima od nevjernika. Budući da rat i tranzicija nisu redovito stanje, tim je kušnja za te kršćane u našem društvu bila i ostala veća. Širenje nepodnošljive mržnje i podijeljenosti zahvatilo je svojim smrtonosnim klicama podjednako kršćane kao i sve ostale građane. Ali kad kršćani mrže, čine to na strašnji način nego drugi jer postaju nakaze svojeg plemenitog poslanja. U tome vidimo dramu naše sadašnje vjerodostojnosti, ali i odgovornosti za one kršćane koji su izabrali putove oprečne od mirotvorstva i ljubavi prema neprijateljima. Otud neka prevažna pitanja koja postavlja Mardešić još 2001. godine:

»Prvo, kako oprostiti i pomiriti se, ne više sa Srbima, Muslimanima ili hrvatskim političkim protivnicima nego kako oprostiti i pomiriti se sa svojim katolicima koji su izdali sveti zavjet dobrote i zapleli se u neodmrsive mreže vlastite mržnje i bojovnosti? Drugo, kako izdržati i ne početi mrziti braću u istoj vjeri kad oni iskazuju mržnju prema svemu oko sebe – osim prema svojim političkim istomišljenicima – rušeći Crkvu milosrđa i spasenja za sve ljude? Treće, kako prešutjeti njihovu očitu nakanu da mimođu koncilsku Crkvu jer ona svojim mirotvorstvom ne može više poslužiti cilju zajedničkog uništenja modernoga zapadnjačkog svijeta, što je san svih totalitarnih ideologija? Četvrto, kako protumačiti obrat onih katolika koji su u prošlom komunističkom poretku vodili srdačne razgovore s nevjernicima na vlasti, a danas ne mogu razgovarati ni s

² Željko MARDEŠIĆ, *Svjedočanstva o mirotvorstvu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002, 107-108.

vjernicima drugačijega političkog uvjerenja bez vlasti? Peto, što poslije svega učiniti s ekumenizmom, dijalogom, milosrdem, dobrotom, pomirenjem, praštanjem neprijateljima, kajanjem, čišćenjem pamćenja, čovječnošću, nadom, radošću, snošljivošću, vjerskom slobodom i drugim koncilskim vrednotama koje smo bili s velikom ljubavlju usvojili i počeli ih gorljivo prenositi? Hoćemo li sada radi političkih koristi od toga odustati i početi se vraćati pretkoncilskim osudama i ideološkim ratobornostima?»³

Najvažnije je ne zaboraviti na koncilski duh u našim odnosima s nekoncilskim katolicima i pružati im ruke opraštanja i pomirenja koje inače drugima izvan Crkve obilno nudimo. Možda su i nevjernosti nekadašnjih koncilskih katolika postale neizravnim uzrokom krivog ponašanja današnjih nekoncilskih vjernika. Zato ne bi trebalo zbog zle političnosti nepravedno postupati prema žrtvama te iste zle političnosti. Nužno je pokazati širinu ljubavi i milosrđa i ne samo priteći u pomoć katolicima koji su upali u klopku političke mržnje, nego u isti mah davati podršku nama u sučeljavanju s njihovom mržnjom. I jedni i drugi se mučno koprcamo ne znajući kako se uopće izvući iz vlastite mržnje na mržnju i međusobnih optužaba za izdaju – u prvih vjere, u drugih politike. Mnogima je politički izbor postao važniji od crkvena jedinstva pa nas više dijeli politika nego što nas uspijeva sjediniti vjera.⁴

Sve religije pa tako i kršćanstvo imaju svoje lice i naličje. Sve više postaje očito da se religije ne razlikuju toliko između sebe koliko se razlike produbljuju unutar svake od njih. Jedan se dio radikalizira, a drugi liberalizira. Tako će fundamentalisti vjerojatno više ići protiv svojih »nedosljednih« vjernika nego protiv tuđih nevjernika. Ponašanje radikalnih dijelova u pojedinim religijama počinje napadno sličiti. Dakle religijama su slična naličja kao što su im slična i lica.

Upravo radi toga svako mirotvorstvo mora početi od ljubavi prema neprijateljima u svojoj zajednici. Ako ne možemo razgovarati sa svojim, kako ćemo s tuđima? A ljubav je jedini pravi lijek. Sve ostalo su analgetici i sedativi. Napadi na one druge fundamentalizme izvan svoje religije samo još više raspiruju sukobe i nikad ništa ne rješavaju. Izlaz je ponudi opraštanja i činu pomirenja s obje strane, a onda u istodobnom nedvojbenom otklonu i osudi napasti fundamentalizma u vlastitim redovima. Tako religije postaju nadom zaraćena svijeta, ali pod uvjetom da prestanu biti opravdanjem bojovnog beznađa. Ulog je velik. Ako se pomire religije, pomirit će se i svijet.⁵

Pomirenje u vlastitoj zajednici uvjet je traženja pomirenja izvan nje, s drugim zajednicama i sa svijetom. A pomirenje u vlastitoj zajednici nije moguće bez ljubavi prema neprijateljima u njoj. Da, ružno zvuči, ali mi smo unutar iste zajednice često neprijatelji, a čini se da je teže ljubiti unutarnje nego vanjske

³ Isto, 111.

⁴ Usp. isto, 112.

⁵ Usp. isto, 135-136.

neprijatelje. Zato se događa da slušamo o pomirenju na svjetskoj razini od onih koji ne mogu razgovarati s neistomišljenicima u svojoj zajednici.

Što mi možemo činiti? Najprije treba shvatiti da zaista nema vremena za neiskrenost. Vrijeme je prekratko, a pitat će nas buduće generacije i na koncu sam Bog što smo činili za mir. Zatim treba velikom strpljivošću uvidjeti da često neprijateljima držimo i one koji to u stvari nisu, da ih vidimo ondje gdje ih nema te da ih ponekad čak izmišljamo kako bismo sakrili vlastito zlo.

Potrebno je zatim odustati od svake želje za pobjedom. Nas jednostavno ne smije zanimati pobjeda. Iako možda ne razumijemo zašto, znamo da nismo pozvani čistiti kukolj, nego rasti uz njega. Nije na nama da pobjeđujemo bilo svijet bilo neprijatelja, nego da mu dobrotom služimo i da ga sve boljim razumijevanjem sve više ljubimo.⁶ Možda smo zaista, kako je netko rekao, Crkva sa sve više doktora, a sve manje očeva. Iako se znanstvena erudicija i očinska ljubav (koja razumije dublje nego znanost) međusobno dakako ne isključuju, prezaposlenost čisto znanstvenim pitanjima (kao i prezaposlenost drugim poslovima) može ići na štetu očinstva, a jasno je što je važnije. Ostaviti poneki posao u tom smislu može biti i krepост.

Na koncu, potrebno je vraćati se *obalama djetinjstva* u sebi. S prijateljima to ionako uvijek činimo, a s neprijateljima treba barem pokušavati. U djetinjstvu su razlike bile dovoljno male da su se mogle preskakati, a odrastanje povećava razlike dok smanjuje gipkost uma i duha. Često se, osim toga, sramimo svoje iskonske dobrote jer je znak naivnosti, slabosti ili zalutalosti. Kako piše Mardešić:

»Moderna civilizacija kao da usmrćuje dijete u odraslom čovjeku. Zato ga toliko požuruje da odraste i zaboravi na malenost u sebi jer ga čekaju vrlo unosni poslovi i svjetski uspješne karijere, pa što bi se on još opterećivao s tim štetnim povratcima na djetinjstvo koji mu samo priječe brz uspon i blistav poslovni uspjeh. Zato svaki zreo čovjek valja postati i ostati nešto posve oprečnim i različitim od djeteta.«⁷

Suprotno tomu, postati kao dijete je sudbonosna novost kršćanstva, to jest poziv Isusa Krista. Dječje u nama je zapravo čudo dobrote u ljudima. Zbog odsutnosti dobrote malenih u nama zlo, može biti veće od zločinca, a ljudi lošiji od sebe samih.⁸ Zato ljubiti neprijatelja, bilo unutarnjeg bilo vanjskog, znači vidjeti u njemu ranjeno dijete, a to jednostavno nije moguće prije nego i sami postanemo kao djeca.

⁶ Vidi o tome: Željko MARDEŠIĆ, Crkva i suvremeni svijet: današnje perspektive, *Bogoslovska smotra*, 75 (2005) 3, 905-936.

⁷ Željko MARDEŠIĆ, *Svjedočanstva o mirotvorstvu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002, 140.

⁸ Usp, *isto*.